CESTOVNÍ RUCH JAKO DŮLEŽITÝ ENDOGENNÍ FAKTOR ROZVOJE REGIONŮ

Libuše Měrtlová

Abstract

Regional policy belongs among important activities leading up to controlling and equalization of negative impacts of regional disparities and to finding endogenous sources for the development of regions. One of the important tools for reducing regional disparities is tourism industry that – with its positive social and economic impact in a region – becomes an important source of the growth of regional GDP, gross value added, and new job opportunities. These facts consequently influence also the growth of net disposable income of households and removing area and regional underdevelopment.

The main aim of this article is to describe the development of tourism industry in the Czech Republic from 2000 to 2011 and to project the impacts of the development into the CR NUTS III. The indicators characterizing tourism industry compare the number and the dynamics of change of mass accommodation facilities in the regions of the CR, the number of nights spent and the number of days spent in the regions in the monitored years. The article also deals with the share of tourism industry in the GDP, gross value added in the CR regions and its development in the monitored years.

Keywords: regional policy, regional disparities, tourism industry, tourism industry statistics, regions of the Czech Republic, economic development indicators, endogenous growth factors

Úvod

Regionální politika by měla především akcentovat tři základní funkce, které má zabezpečovat: podporu využití regionálního potenciálu území a zabezpečení dlouhodobě udržitelného trvalého růstu, řešení dlouhodobé regionální nerovnováhy, zejména negativních regionálních disparit a zachování nebo zlepšování současné úrovně životního prostředí. Podle Wokouna (2003) koncentrace regionálních problémů do určitých území může vést ke vzniku regionů například s vysokou nezaměstnaností či jinými sociálními problémy, s nízkou hospodářskou výkonností, se špatnou kvalitou životního prostředí, přičemž lze identifikovat několik základních typů problémových regionů a sice regiony s upadajícími či stagnujícími odvětvími, regiony s nedostatečným využitím vlastních zdrojů a regiony nedostatečně vybavené přírodními zdroji.

Rozvojový potenciál krajů se stává postupně stále více diskutovanou otázkou zejména z pohledu hledání endogenních faktorů, které by zajistily optimální tempo udržitelného růstu a zároveň stabilizovaly životní úroveň a kvalitu života obyvatel regionu (Kožiak, 2008). Z pohledů různých autorů (Štyrský, Šípek, 2009) vyplývá zejména nutnost zkoumání demografického vývoje v jednotlivých krajích, zahrnující stav, strukturu a pohyb obyvatelstva, z oblasti ekonomických ukazatelů to jsou potom ekonomická úroveň a zaměstnanost, životní a sociální úroveň, vzdělanost, zdravotní stav a kriminalita.

Současné moderní pojetí regionálního rozvoje zdůrazňuje význam hledání endogenních zdrojů rozvoje a jejich aktivizaci prostřednictvím vytváření motivovaných a zainteresovaných subjektů uvnitř regionu ve spolupráci veřejné správy s podnikatelským sektorem. Z těchto základních požadavků vychází i Strategie regionálního rozvoje ČR pro období 2014 – 2020. Jejím cílem je na základě provedené analýzy stavu a vývoje regionálních disparit formulovat předpoklady pro efektivní regionální politiku v jednotlivých regionech.

Při hledání vnitřních zdrojů rozvoje regionu nemůžeme opomenout cestovní ruch, který z regionálního pohledu umožňuje využívat přírodní, historické a kulturní předpoklady každého regionu, případně na úrovni mikroregionu. Podle Frankeho (2012) význam cestovního ruchu neustále roste od 2. poloviny minulého století a to jak z hlediska ekonomického, regionálního, sociálního i ekologického. Při zkoumání významu cestovního ruchu musíme podle Freyera (2009) zohlednit několik aspektů: **ekonomický**, který hodnotí zejména náklady, výnosy, zisk, růst, vytváření pracovních míst, **dále statistický**, který se zabývá zjišťováním údajů o stavu a vývoji cestovního ruchu v zemi, v regionech i mikroregionech na základě porovnávání počtu ubytovacích zařízení, počtu lůžek a počtu přenocování turistů i počtu nocí strávených při jedné návštěvě země a sledováním dalších ukazatelů. Třetím aspektem je **sociálně - kulturní aspekt**, kdy se hodnotí vliv cestovního ruchu na kulturu, kvalitu života obyvatel, na vytváření nových struktur v regionu, které zabezpečují cestovní ruch. Čtvrtým aspektem jsou potom **dopady do životního prostředí**, zejména na flóru a faunu, dopady na čerpání a obnovu zdrojů, důsledky pro obyvatelstvo, zátěž krajiny a její využívání v souladu se záměry dlouhodobě udržitelného rozvoje přírodních zdrojů. Posledním aspektem je individuální posouzení z hlediska návštěvníka, který hodnotí přínosy z pohledu duševního a tělesného zotavení a spokojenosti s poskytovanými službami rekreačních zařízení při návštěvě zvolené destinace.

Cestovní ruch v současné době je jedním z důležitých faktorů rozvoje regionu, stejně jako jsou například lidské zdroje (Dufek, Minařík, 2010) a jejich vzdělání a mobilita, inovace, vzdělání a výzkum v regionu, kvalita veřejné správy, infrastruktura a spolupráce zúčastněných subjektů v regionu. Význam řešení negativních regionálních disparit prostřednictvím rozvoje cestovního ruchu je klíčový ve strukturálně postižených oblastech, dále v hospodářsky slabých

oblastech, u mikroregionů s vysokou nezaměstnaností a u vnitřních a příhraničních periferních oblastí s předpoklady rozvoje cestovního ruchu.

Jedná se zejména o zabezpečení prorůstové strategie pomocí rozvoje cestovního ruchu v procesech mobilizace přírodního a kulturního potenciálu, revitalizace regionálních tradic a jejich využívání jako zdroje hospodářského růstu (Franke, 2012). Podle tohoto autora je ze 40 tisíc kulturních památek v České republice aktivně zapojených do cestovního ruchu pouze 270. Dalším možným prorůstovým faktorem cestovního ruchu je vytváření a posilování přeshraniční a mezinárodní spolupráce v rámci vzniku spolupracujících euroregionů, mezinárodní spolupráce institucí v partnerských regionech v oblasti rozvíjení cestovního ruchu, spolupráce vzdělávacích institucí a organizací veřejné správy a také zejména podpora malých a středních firem v oblasti ubytovacích a stravovacích zařízení.

Cíl a metody

Cílem příspěvku bylo na podkladě dosažitelných dat Českého statistického úřadu zjistit rozsah a význam cestovního ruchu v rozvoji regionů a to na základě vyhodnocení sledovaných údajů z oblasti vývoje počtu hromadných ubytovacích zařízení (HUZ), dále na základě počtu přenocování, počtu dnů strávených v destinaci a dalších ukazatelů zejména z oblasti ekonomických ukazatelů charakterizujících cestovní ruch.

Na podkladě těchto údajů byla provedena analýza podle odvětví cestovního ruchu za celou Českou republiku a podle jednotlivých krajů za období od roku 2000 do roku 2010, v některých ukazatelích i za rok 2011. Základní údaje byly čerpány ze statistik makroekonomických a regionálních účtů ČSÚ.

Výsledky

Charakteristika odvětví cestovního ruchu v letech 2005 až 2010

Cestovní ruch jako odvětví je možné charakterizovat popisnými ukazateli, které jsou čerpané z Registru evidovaných subjektů, kam patří počet firem fyzických a právnických osob, které podnikají v oblasti ubytování, stravování a pohostinství (CZ NACE 55 a 56). Do sledovaných činností cestovního ruchu patří ubytování, stravování a pohostinství. Ostatní doprovodné efekty z činnosti cestovního ruchu nejsou v této analýze zachyceny.

Počet firem v odvětví od roku 2005 až do roku 2007 postupně klesá, od roku 2008 roste, kdy v roce 2009 dosahuje maximálního počtu 60 377 firem. V roce 2010 počet firem mírně poklesl. Tento trend kopíruje i vývoj zaměstnaných osob, stejně jako i počet přepočtených pracovníků. V tomto sektoru je v počtu zaměstnaných osob i velké procento sebezaměstnaných, tzn. podnikatelů a členů domácnosti podnikatele, kteří jsou v rodinné firmě zaměstnáni na plný úvazek.

Podíl pracovníků v těchto sektorech představuje přibližně 3 % nacekové zaměstnanosti v národním hospodářství.

Tab. 1: Ubytování, stravování a pohostinství – CZ NACE 55 a 56

Table 1: Accommodation, boarding und hospitality industry

Ukazatel	Měřicí jednotka	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Podniky (firmy) celkem		59 085	58 491	57 050	57 866	60 377	59 146
Zaměst. osoby	osoby	164 939	162 322	160 477	164 224	168 201	161 839
Prům.ev.počet prac.	osoby	116 558	113 006	112 923	114 222	115 095	108 717
Přidaná hodnota	mil. Kč	39 945	40 915	43 189	40 647	35 705	37 668
Podíl PH na výk.	%	31,4	31,8	30,9	28,7	27,9	33,1
PH na zam.os.	tis. Kč	242	252	269	248	212	233

Zdroj: czso.cz

Odvětví ubytování – CZ NACE 55: od roku 2000 jsou do hromadných ubytovacích zařízení počítány kapacity s minimálně s 10 a více lůžky nebo s 5 a více pokoji. Vývoj situace je zřejmý z následující tabulky.

Tab. 2: Ubytování – CZ NACE 55

Table 2: Accomodation – CZ NACE 55

Ukazatel	Měřicí jednotka	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Podniky (firmy) celkem		9 548	9 690	9 807	9 911	10 121	9 923
Zam.os.celk.	osoby	36 493	37 654	38 062	38 074	36 511	34 520
Prům.ev.počet zam.	osoby	30 920	31 406	31 051	31 285	28 756	27 501
Přidaná hodnota	mil. Kč	17 118	17 820	17 358	14 595	12 221	11 703
Podíl PH na výk.	%	41	41	38	33	32	34
PH na 1 zam.osobu	tis. Kč	469	473	456	383	335	339

Zdroj: czso.cz

Počet firem od roku 2005 rostl až do roku 2009, kdy byl nejvyšší a dosahoval počtu 10121. V následujícím roce se s určitým zpožděním projevil vliv hospodářské krize a počet firem se snížil na 9923. Počet zaměstnanců od roku 2005 roste až do roku 2008, v roce 2009 a 2010 dochází k redukci stavů, což je zejména markantní u přepočtených pracovníků, kde snížení představuje 3784 pracovníků.

Přidaná hodnota v odvětví byla nejvyšší v letech 2005 a 2006, od roku 2007 dochází k jejímu snižování a zejména v letech 2008 a 2009 je snížení přidané hodnoty markantní, kdy v roce 2008 se jedná o snížení o 18,1 % a v roce 2009 o 31,5 %. Podobně se snižuje podíl přidané hodnoty na výkonech i na zaměstnance. Vlivem snížení počtu zaměstnanců a pomalého ožívování turismu se ukazatel podíl přidané hodnoty na výkonech a ukazatel přidané hodnoty na zaměstnance v roce 2010 mírně zvyšují.

Odvětví stravování a pohostinství – CZ NACE 56: zahrnuje podniky fyzických i právnických osob, které poskytují občerstvení a restaurační služby. V letech 2005 až 2007 dochází k redukci počtu firem, stejně jako i zaměstnanců. Od roku 2008 se počet firem i počet zaměstnanců zvyšuje, v roce 2009 dokonce překonává výchozí hodnotu z roku 2005. Podobně i počet pracovníků fyzických osob a přepočtených pracovníků je v roce 2009 nejvyšší za sledované roky. U všech těchto charakteristik odvětví CZ NACE 55 a 56 je možné vycházet z dat za roky 2005 až 2010, hodnoty za roky 2000 až 2004 nejsou dostupné.

Při posouzení údajů tab. 3 je zřejmé, že se jedná o odvětví s poměrně velkým počtem firem, kde je v průměru zaměstnáno 2,5 pracovníků fyzických osob na provozovnu. Jedná se o odvětví náročné na potřebu nepřilíh kvalifikované práce. Tomu odpovídá i ukazatel podílu přidané hodnoty na zaměstnanou osobu, který je poměrně nízký. Jediným řešením je snaha samotných firem o zlepšení kvality poskytovaných služeb, poskytování nových nabídek v občerstvení, zaměření na krajové speciality, zlepšení nabídky kvalitních kulinářských produktů, vytváření příjemného prostředí pro rodiny s dětmi, pro poskytování občerstvení při sportu, cyklistice a rodinných výletech. Jedná se o celkovou strategii firem, jejich marketing, zvyšování kvality poskytovaných služeb a důslednou orientaci na zákazníka. Důležitým faktorem je i poskytování a následné využívání podpory pro malé a střední firmy jak z prostředků strukturálních fondů, tak z prostředků krajů.

Tab. 3: Stravování a pohostinství – CZ NACE 56

Table 3: Catering und hospitality industry – CZ NACE 56

Ukazatel	Měřicí jednotka	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Podniky (firmy) celkem		49 537	48 801	47 243	47 955	50 256	49 223
Zam.os. celkem	osoby	128 446	124 668	122 415	126 151	131 690	127 319
Prům.ev. počet	osoby	85 638	81 600	81 872	82 937	86 339	81 216
Přidaná hodnota	mil. Kč	22 827	23 094	25 831	26 052	23 483	25 966
Podíl PH na výk.	%	27	27	27	27	26	33
PH na 1 zaměst.	tis. Kč	178	185	211	207	178	204

Zdroj: czso.cz

Vyhodnocení vývoje počtu hromadných ubytovacích zařízení (HUZ) podle krajů v letech 2000 až 2010

V rámci jednotlivých krajů se do vývoje počtu hromadných ubytovacích zařízení promítá několik faktorů: je to atraktivita území, vybavenost doprovodnými službami a zařízeními, které mají velký vliv na poptávku po ubytování v destinaci, marketingové akce a politika krajů v oblasti rozvoje cestovního ruchu, ekonomická situace obyvatelstva, činnost organizací místních samospráv a další.

Tab. 4: Počet hromadných ubytovacích zařízení podle krajů

Table 4: Number of accommodation equipments in the regions

Roky	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Praha	502	527	566	594	598	597	619	654	656	653	630	622
SCK	613	631	603	587	561	553	548	566	544	529	529	577
JCK	929	961	983	1 009	1 007	995	1 011	1 022	984	974	963	983
PLK	412	422	437	456	426	418	417	517	501	488	460	469
KVK	400	417	436	453	423	423	429	427	417	400	387	398
ULK	417	421	429	424	402	399	384	394	391	377	327	380
LK	940	967	976	980	926	928	917	895	890	835	777	756
PAK	289	296	280	284	281	278	277	362	338	359	336	365
HKK	979	999	1 010	995	966	986	985	968	941	958	912	966
VYS	353	363	360	360	357	353	364	358	348	354	346	398
JMK	482	511	522	526	490	496	489	502	518	507	490	533
OLK	317	332	364	365	343	344	343	345	357	338	325	395
ZLK	351	359	390	390	371	365	368	366	352	338	348	351
MSK	485	497	513	503	489	470	465	469	468	447	405	464
celkem	7 469	7 703	7 869	7 926	7 640	7 605	7 616	7 845	7 705	7 557	7 235	7 657

Zdroj: czso.cz

Pokud se podíváme na celkový vývoj ubytovacích kapacit v HUZ, vidíme, že v letech 2000 až 2003 dochází k dynamickému zvyšování počtu zařízení s růstem 3,1% v roce 2001, 2,1 % v roce 2002 a 0,7 % v roce 2003. Roky 2004, 2005 a 2006 jsou charakteristické poklesem a následně stagnací počtu HUZ, v roce 2007 je vidět nárůst o 3 %, kdy v dalších letech následuje opět období poklesu počtu HUZ, které trvá až do roku 2010. V roce 2011 je vykázán 5,8% nárůst, který by mohl znamenat nastartování poptávky po službách cestovního ruchu i v

následujících letech. Celkem za období roků 2000 až 2010 došlo k poklesu počtu ubytovacích zařízení o 3,13 %, pokud porovnáваме roky 2011 a 2000, dostáváme nárůst v počtu ubytovacích zařízení 2,52 %.

Dynamika nárůstu v krajích je zřejmá z následujícího grafu. Největší počet ubytovacích zařízení má kraj Jihočeský, následuje Královéhradecký kraj a třetím je Liberecký kraj. Hlavní město Praha je na 4. místě s 622 hromadnými ubytovacími zařízeními. Pokud budeme zkoumat dynamiku nárůstu, na 1. místě je Pardubický kraj a Olomoucký kraj s indexem nárůstu 1,26, resp. 1,25, na 3. místě je Praha s nárůstem 1,24. Nejmenší dynamiku nárůstu vykazuje Liberecký a Ústecký kraj s indexem 0,98 a 0,91. Index nižší než 1 ještě vykázal Středočeský, Karlovarský, Ústecký a Moravskoslezský kraj. Stejný počet hromadných ubytovacích zařízení jako v roce 2000 vykazuje Zlínský kraj. Závěrem je možné říci, že nárůst počtu HUZ vykazuje sedm krajů, 1 kraj je na stejném počtu a 6 krajů vykazuje pokles HUZ.

Graf 1: Počet hromadných ubytovacích zařízení podle krajů

Graph 1: Number of accommodation equipments in the regions

Zdroj: data czso.cz, zpracování vlastní

Návštěvnost hromadných ubytovacích zařízení v letech 2000 až 2010

Návštěvnost HUZ je možné posuzovat na základě počtu přenocování v jednotlivých krajích a potom také na základě počtu dní strávených v jednotlivých krajích. Počet přenocování v HUZ významně ovlivňuje ekonomiku cestovního ruchu, poněvadž se promítá jak do tržeb, tak i do využívání kapacity, snižování podílu fixních nákladů na ceně služby a mnohdy rozhoduje o tom, zda zařízení provozovat nebo ho buď dočasně nebo trvale uzavřít. Počet přenocování se liší podle krajů, tradiční turistické destinace jako Praha, Karlovarský a Jihočeský kraj, Královéhradecký kraj vykazují nejvyšší počet přenocování, u krajů s menší turistickou tradicí a méně rozvinutými doprovodnými službami je počet přenocování nižší zejména v letech 2008 až 2010, kdy dochází k projevům hospodářské krize, oživení nastává až v roce 2011. Důležitým faktorem je i vývoj nepříznivého počasí v letních měsících, kdy řada domácích turistů volí za cíl své dovolené jižní destinace u moře.

Tab. 5: Počet přenocování v jednotlivých krajích v tisících

Table 5: Number of overnight stay in regions in thousand

rok	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Praha	7 333	8 323	7 025	8 424	10666	11 205	11 278	12 200	12 175	11 218	12 121	12948
SKK	2 864	2 548	2 241	2 532	2 597	2 167	2 223	2 065	1 806	1 714	1 689	1 797
JCK	4 103	3 247	2 864	3 407	3 650	3 490	3 747	3 128	2 954	2 856	2 712	2 676
PLK	1 891	1 616	1 508	1 665	1 671	1 514	1 561	1 573	1 449	1 428	1 385	1 334
KVK	3 771	3 770	4 018	3 783	3 801	3 792	4 325	4 382	4 451	4 190	4 219	4 353
ULK	2 128	1 576	1 604	1 408	1 280	1 266	1 265	1 246	1 127	977	877	989
LBK	3 476	3 019	3 181	2 917	2 808	2 741	2 810	2 531	2 434	2 344	2 206	2 150
PAK	1 483	1 255	1 093	1 142	1 184	1 097	1 212	1 160	1 059	954	961	949
HKK	4 581	3 995	3 942	3 897	3 817	3 862	3 794	3 500	3 387	3 141	3 134	3 090
VYS	1 750	1 341	1 221	1 341	1 206	1 160	1 220	1 139	990	928	852	941
JMK	3 284	2 331	2 040	2 475	2 239	2 322	2 343	2 354	2 300	2 063	2 035	2 186
OLK	2 139	1 708	1 858	1 914	1 778	1 811	1 744	1 688	1 541	1 443	1 416	1 482
ZLK	2 289	1 829	1 938	2 004	1 964	1 828	1 872	1 833	1 682	1 555	1 568	1 532
MSK	3 107	2 563	2 576	2 434	2 118	2 065	2 056	2 036	1 929	1 851	1 734	1 809

Zdroj: czso.cz

Největší počet přenocování za posledních 11 let je vykázán v Praze, na 2. místě je Karlovarský kraj a na 3. místě Královéhradecký kraj a na čtvrtém místě Jihočeský kraj. Pouze 2 kraje vykazují dynamiku nárůstu vyšší než 1 a to je Praha s indexem 1,76 a Karlovarský kraj s indexem 1,15. Ostatní kraje jsou v porovnání s rokem 2000 pod hodnotou 1, kdy nejnižší hodnotu v dynamice nárůstu vykazuje Ústecký kraj a Kraj Vysočina s indexem 0,46, resp. 0,54. Průměrný index dynamiky nárůstu je za sledované roky 0,746. Při podrobnějším šetření je zřejmé, že pokles proti roku 2000 je ve většině krajů, vyhnul se pouze Praze a Karlovarskému kraji.

Postavení Prahy je výjimečné, tento ukazatel ve všech letech mimo roku 2009 roste a tento trend je výrazný. Souvisí se zvyšováním jedné kapacity ubytovacích zařízení, zejména v lepších ubytovacích kategoriích, se zvyšováním atraktivity destinace i s rozvojem ekonomických aktivit výrazného růstového jádra. Nejnižších hodnot dosahují dva kraje a to Pardubický a Vysočina, následovány jsou Ústeckým, Plzeňským a Olomouckým krajem. Nejvíce přenocování za sledovaných deset let bylo v Praze – 124 917 095, dále v Karlovarském kraji 48 855 265 a Královéhradeckém 44 139 109, za kterým následuje Jihočeský kraj.

Graf 2: Počet přenocování podle krajů v letech 2000 až 2010

Graph 2: Number of overnight stay in regions in 2000 – 2010 years

Zdroj: czso.cz, zpracování vlastní

Porovnání jednotlivých krajů ukazuje na možné rezervy zejména Plzeňského, Ústeckého a Moravskoslezského regionu, které by se měly snažit více

zapojovat prostředky z Evropských fondů určené na rozvoj přeshraniční spolupráce s cílem zvýšení atraktivity svých území, dobudování doprovodných zařízení turistického ruchu, budování institucionální spolupráce a podporování zaměstnanosti v oblasti turistického ruchu. Podobně regiony s nižší dynamikou ekonomického rozvoje jako Pardubický kraj, Zlínský kraj a Kraj Vysočina by měly obdobně využívat všech možností pro rozvoj svých regionů obdobným způsobem.

Graf 3: Počet přenocování podle krajů v jednotlivých letech

Graph 3: Number of overnight stay in regions in 2000 – 2010 yers

Zdroj: czso.cz, zpracování vlastní

Pokud bychom zkoumali poměr mezi přenocováním domácích a zahraničních návštěvníků, dochází k poklesu přenocování domácích hostů o 15,2% v roce 2010 v porovnání s rokem 2001 (Franke, 2012), kdy naopak nárůst počtu zahraničních návštěvníků činí 6,4 %. Pokles návštěvnosti domácích turistů měl podle citovaného zdroje různé důvody v prvních dvou třetinách sledované dekády a to zejména v růstu životní úrovně domácích rezidentů a nárůstu kurzu koruny, takže ubyl zájem o domácí ubytování a narostl zájem o zahraniční dovolené. V poslední třetině sledované dekády se potom projevilo zhoršení ekonomické situace domácností i podniků a důsledkem bylo i snížení zájmu o ubytování v hromadných ubytovacích zařízeních v domácích destinacích.

Graf 4: Počet přenocování podle krajů v jednotlivých letech

Graph 4: Number of overnight stay in regions in 2000 – 2010 yers

Zdroj: czso.cz, zpracování vlastní

Průměrná doba pobytu

Průvodním jevem snižování zájmu o přenocování v HUZ bylo zkracování doby pobytu v turistických destinacích domácího cestovního ruchu. Tento trend je vidět ve všech zkoumaných regionech, nevyhnul se ani hlavnímu městu, kde došlo ve sledovaných letech k poklesu o 0,2 dny, což představuje index 0,94, v průměru za celou Českou republiku dochází k poklesu o 1,3 dne, v indexním vyjádření 0,77.

Nejllepšími regiony v průměrné délce pobytu jsou kraje Praha, Středočeský a Karlovarský s indexy 0,94, 0,93, 0,93, následují Liberecký a Královéhradecký kraj s indexy 0,87 a 0,85. K nejvyššímu poklesu v průměrné délce pobytu došlo v Ústeckém kraji, Kraji Vysočina a Jihomoravském kraji s indexy 0,63, 0,63 a 0,64. Tento trend začal v roce 2008, pokračoval v roce 2009 a 2010 a bohužel se nezastavil ani v roce 2011.

V průběhu sledovaných let se zvyšoval počet návštěv lázeňských zařízení a hotelů vyšších kategorií, naopak se snižoval počet zájemců o kempy, ubytovny a chatové osady. Měnila se i struktura zahraničních hostů: snížil se počet Němců, Slováků a hostů z Velké Británie, naopak se zvýšil počet turistů z Ruska a Polska. Dynamiku a vývoj průměrné doby pobytu v krajích znázorňuje tab. 6 a následující grafy 5 a 6.

Tab. 6: Průměrná doba pobytu v jednotlivých krajích

Table 6: The average time of stay in regions

Roky	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Praha	3,8	3,8	3,8	3,8	3,8	3,7	3,7	3,7	3,7	3,6	3,6	3,6
SCK	4,0	3,9	4,3	4,0	4,0	3,8	3,9	3,9	3,7	3,7	3,7	3,6
JCK	5,4	4,5	4,6	4,6	4,4	4,4	4,4	4,2	4,2	4,1	4,0	3,9
PLK	5,1	4,5	4,4	4,4	4,2	4,2	4,2	4,1	4,0	4,0	3,9	3,7
KVK	7,8	7,5	7,5	8,1	7,7	7,4	7,5	7,5	7,5	7,3	7,3	7,2
ULK	6,4	4,2	4,6	4,7	4,6	4,3	4,2	4,3	4,1	3,9	4,0	3,9
LBK	5,1	4,6	4,7	4,7	4,7	4,6	4,5	4,6	4,5	4,6	4,5	4,4
PAK	5,6	5,0	4,8	4,7	4,5	4,3	4,4	4,0	3,9	4,0	4,0	3,9
KHK	5,7	4,9	4,9	5,0	5,0	5,0	4,9	4,8	4,8	4,9	4,9	4,7
VYS	5,6	4,6	4,3	4,4	4,1	4,0	4,0	3,7	3,5	3,6	3,5	3,6
JMK	4,6	3,6	3,5	3,4	3,2	3,2	3,2	3,0	2,9	3,0	3,0	3,0
OLK	6,1	5,3	5,5	5,2	5,2	5,4	5,0	4,9	4,6	4,8	4,7	4,7
ZLK	5,9	5,1	5,1	4,8	4,8	4,7	4,7	4,4	4,4	4,5	4,4	4,3
MSK	5,9	4,8	4,9	4,7	4,5	4,5	4,4	4,2	4,0	4,2	4,3	4,2
Průměr	5,5	4,7	4,8	4,8	4,6	4,5	4,5	4,4	4,3	4,3	4,3	4,2

Zdroj: czso.cz

Graf 5: Průměrná doba pobytu

Graph 5: The average time of stay

Zdroj: czso.cz, zpracování vlastní

Nejdelší dobu pobytu za celé období vykazuje Karlovarský kraj, což souvisí s tradičními delšími lázeňskými pobyty, kdy i přesto, že se jedná o mnohdy léčebné pobyty, je průměrná délka pobytu 7 dní. Na druhém místě je Jihočeský kraj a Ústecký kraj s délkou pobytu pod 5 dní. Zkracování délky pobytu je fenoménem dnešní doby, kdy si většina turistů raději volí více pobytů s kratší délkou, například jako prodloužené víkendy.

Graf 6: Průměrná doba pobytu bez Prahy

Graph 6: The average time of stay without Prague

Zdroj: czso.cz, zpracování vlastní

Podíl odvětví na hrubé přidané hodnotě

Cestovní ruch je zejména v regionálním měřítku zdrojem ekonomického rozvoje, který může řešit zejména problém nezaměstnanosti vytvářením nových pracovních příležitostí a tržeb pro ekonomické subjekty v periferních a odlehlých regionech. Z toho vychází i cílevědomá podpora rozvoje odvětví cestovního ruchu například v Rakousku a Slovensku a i v rámci Strategie regionálního rozvoje ČR na léta 2007 až 2013 se o cestovním ruchu hovoří jako o jednom z nejdynamičtěji se rozvíjejících odvětví u nás. Regiony se mohou rozdělit do dvou skupin, kdy do první patří regiony s dlouhodobě prosperujícím cestovním ruchem, například lázeňské regiony a do druhé patří regiony, ve kterých je cestovní ruch pouze doplňujícím odvětvím ekonomiky regionu, kam patří většina regionů ČR.

K důležitým předpokladům rozvoje cestovní ruchu v regionu patří lokalizační faktory, realizační faktory a úroveň marketingu.

Hrubá přidaná hodnota představuje nově vytvořenou hodnotu, kterou získávají institucionální jednotky z používání svých výrobních kapacit. Je stanovena jako rozdíl mezi celkovou produkcí, oceněnou v základních cenách a mezispotřebou, oceněnou v kupních cenách. Sama je tedy také v základních cenách. Hrubá přidaná hodnota (HPH) je definována jako produkce oceněná v základních cenách mínus mezispotřeba oceněná v kupních cenách. HPH je počítána před odečtením spotřeby fixního kapitálu. Vzhledem k tomu, že produkce se oceňuje v základních cenách a užití v kupních cenách, je strana zdrojů za národní hospodářství celkem doplněna o daně snížené o dotace na výrobky. HPH je koncepčně blízká HDP (hrubému domácímu produktu), ale na rozdíl od HDP ji lze sledovat podle odvětví ekonomických činností. Podrobnější vysvětlení metodologie lze nalézt v nařízení o ESA 95 (Evropský systém účtů).

„Celková produkce odvětví charakteristických pro cestovní ruch v roce 2009 dosáhla hodnoty téměř 400 mld. Kč. Nejvíce se na této produkci podílela odvětví stravovací služby 25 %, sportovní a ostatní rekreační služby 14 %, služby cestovních kanceláří a agentur 12 %, ubytovací služby 11 %, osobní a letecká doprava 16 %. Hodnota produkce odvětví souvisejících s cestovním ruchem přesáhla v roce 2009 hodnotu 2,5 bil. Kč. Celková domácí produkce, dovoz a saldo daní a dotací se v období let zvýšila o více než třetinu a představuje 11,5 bil. Kč“ (Franke a i., 2012, s. 65,66).

Za posledních deset let došlo k podstatným změnám v podílu jednotlivých odvětví na HPH České republiky. Dochází ke snižování podílu zemědělství, zpracovatelského průmyslu, velkoobchodu a maloobchodu, dopravy a skladování, ubytování a stravování. U jiných činností naopak dochází ke zvyšování podílu na HPH ČR. Jedná se zejména o odvětví výroby elektřiny a plynu, stavebnictví, informační a komunikační činnosti, peněžnictví a pojišťovnictví a další oblasti sofistikovaných činností, veřejné správy a vzdělávání a zdravotní a sociální péče.

Z tohoto přehledu vyplývá relativní snižování objemu cestovního ruchu na vytvořené přidané hodnotě, avšak tato čísla vyjadřují relativní poměry vzhledem k měnící se základně celkového objemu HPH. Nejvyšší podíl na tvorbě HPH dosáhl cestovní ruch v roce 2001 a 2003. Od roku 2004 se podíl tohoto odvětví na HPH neustále snižuje ve prospěch sofistikovanějších odvětví služeb.

Tab. 7: Podíl odvětví na hrubé přidané hodnotě v České republice v %

Table 7: Participation of tourist industry in gross added value in the Czech republic -pct

Roky	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
CELKEM	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
A Zem., les., ryb.	3,6	3,5	2,9	2,7	2,8	2,6	2,5	2,4	2,3	1,9	1,7
B Těž. a dobýv.	1,3	1,3	1,2	1,1	1,2	1,3	1,3	1,3	1,4	1,3	1,3
C Zprac.přím.	25,9	25,9	24,6	23,9	25,3	25,5	25,6	25,7	24,3	22,7	23,3
D Výr. el., plynu	2,8	3,1	3,4	3,2	3,2	3,3	3,6	3,6	4,3	5,1	4,5
E Zásob. vodou	1,0	1,0	1,1	1,1	1,3	1,2	1,1	1,1	1,1	1,2	1,2
F Stavebnictví	6,6	6,3	6,5	6,7	6,9	6,7	6,6	6,8	6,8	7,1	7,2
G Velkoob., maloob.	12,3	12,2	12,4	12,1	11,7	12,0	12,4	11,9	11,6	10,5	10,5
H Dopr. a sklad.	7,4	7,4	7,3	7,6	7,2	6,8	6,8	6,7	6,5	6,8	6,8
I Ubyt., strav.,poh.	3,1	2,8	2,7	2,8	2,7	2,3	2,1	2,2	2,1	1,9	1,9
J Inf. a kom.čin.	4,3	4,3	4,6	4,7	4,5	4,8	5,0	5,1	5,1	5,2	5,1
K Peněž.a poj.	2,8	3,2	2,8	3,3	3,3	2,9	3,0	3,4	4,0	4,4	4,7
L Čin. v obl. nem.	6,6	6,2	6,0	6,0	5,9	6,3	6,3	6,1	6,6	7,0	7,0
M Prof., věd.,tech. č.	4,1	4,2	4,9	4,7	4,7	4,9	4,7	4,8	5,0	5,0	5,0
Admin.a podp. č.	1,6	1,7	1,8	1,8	1,8	1,7	1,7	2,0	2,1	2,0	2,0
O VS a obrana	6,8	6,8	7,4	7,4	7,0	7,0	6,8	6,6	6,6	7,1	7,0
P Vzdělávání	3,8	3,8	4,0	4,2	4,1	4,2	4,1	4,0	4,0	4,2	4,1
Zdrav.a soc.péče	3,5	3,7	4,0	4,1	4,0	4,1	3,9	3,7	3,9	4,3	4,2
R Kul. záb.,rek.č.	1,2	1,2	1,1	1,2	1,2	1,2	1,2	1,1	1,1	1,2	1,2
S Ost. čin.	1,4	1,3	1,4	1,5	1,3	1,2	1,3	1,3	1,1	1,1	1,2

Zdroj:czso.cz

Podíl odvětví na hrubém domácím produktu

Hrubý domácí produkt (HDP) je peněžním vyjádřením celkové hodnoty statků a služeb nově vytvořených v daném období na určitém území; používá se pro stanovení výkonnosti ekonomiky. Může být definován, resp. spočten třemi způsoby: produkční metodou, výdajovou metodou a důchodovou metodou.

Podíl cestovního ruchu na tvorbě HDP byl nejvyšší v roce 2000, v letech 2001 a 2002 postupně klesal s mírným oživením v roce 2003, a od tohoto roku se podíl CR na HDP neustále snižoval. Souvisí to podobně jako u HPH jak se změnami v absolutní výši HDP, tak se změnou struktury podílu jednotlivých odvětví na tvorbě celkového HDP ve prospěch sofistikovaných služeb.

Tab. 8: Podíl CR na regionálním HDP v %

Table 8: Participation of tourist industry in the regional GDP - pct

Roky	měřítka	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
ČR celk.	%	3,1	2,8	2,7	2,8	2,7	2,3	2,1	2,2	2,1	1,9	1,9
Praha	%	4,6	4,2	3,4	3,9	3,8	3,4	3,2	3	2,8	2,3	2,4
SCK	%	2,4	2,2	2,1	2,1	2	1,8	1,7	1,7	1,8	1,8	1,8
JCK	%	3,3	3	2,6	2,9	2,6	1,9	2	2,6	2	2	1,8
PZK	%	1,4	1,7	2	2,3	2,2	1,7	1,6	1,9	1,8	1,6	1,5
KVK	%	5,7	4,7	3,9	4,6	4,4	4,3	4,7	4,6	3,7	4	4,3
ÚSK	%	2,4	2,3	2,4	2,3	2,4	1,7	1,7	1,9	1,6	1,5	1,5
LK	%	3,8	3,1	3	2,5	2,7	2	2	2,3	2	2	1,9
KHK	%	2,8	2,6	2,5	2,4	2,9	2,3	2	2,2	2,1	2	2,2
PAK	%	2,7	2,5	2,6	2,2	2,1	1,8	1,4	1,9	1,7	1,7	1,7
VYS	%	2,4	2	2,1	1,8	2,1	1,6	1,5	1,5	1,5	1,5	1,6
JMK	%	2,3	2,1	2,2	2,2	2,3	1,9	1,7	2	2	1,8	1,7
OLK	%	2,6	2	2,5	3,4	2,2	2,1	1,9	1,8	1,7	1,7	1,7
ZLK	%	3,4	3,2	3,3	2,5	2,7	2,1	1,8	1,9	1,7	1,6	1,7
MSK	%	2,4	2,3	2,3	2,2	2,1	1,8	1,5	1,5	1,6	1,7	1,6

Zdroj: czso.cz

Podle Frankeho (2012) se cestovní ruch jako odvětví podílí svými přímými a nepřímými efekty na tvorbě HDP 9 %. Na celkové zaměstnanosti se potom podílí asi 10 %. Největší průměrný podíl cestovního ruchu na HDP ve zkoumaných deseti letech vykazuje Karlovarský kraj s 4,45 %, následuje Praha s 3,36% podílem a Liberecký kraj, který v průměru deseti let má podíl 2,48 % a Jihočeský kraj s 2,43%. Dynamika nárůstu podílu cestovního ruchu na HDP ve sledovaných deseti letech je nejvyšší v Plzeňském kraji s indexem 1,07, na druhém místě je Královéhradecký kraj s indexem 0,79, na třetím místě jsou dva kraje a to Středočeský a Karlovarský, které mají stejný index 0,75. Na 4.místě je Jihomoravský kraj. S nejmenší dynamikou růstu se potýká Liberecký a Zlínský kraj, následuje Praha a Jihočeský kraj.

Graf 7: Podíl CR na RHDP v %

Graph 7: Participation of tourist industry in the regional GDP – pct

Zdroj: czso.cz, zpracování vlastní

Graf 8: Podíl CR na RHDP v % bez Prahy

Graph 8: Participation of tourist industry in the regional GDP – pct – without Prague

Zdroj: czso.cz, zpracování vlastní

Závěr

Na ekonomickou výkonnost regionů má vliv přírodní a sociální prostředí, kdy přírodní faktory ztrácejí na svém významu a jsou nahrazovány technologickým pokrokem při formování struktury regionálních ekonomik. Tato situace není jen specifikem České republiky, ale je patrná ve všech vyspělých zemích ve stále rostoucí míře. Význam přírodního a sociálního prostředí přetrvává v oblasti zemědělství, případně cestovního ruchu, kde tyto faktory mohou hrát značnou roli.

Dalším důležitým faktorem pro rozvoj regionálních ekonomik je vybudování infrastruktury, zejména dopravní jak v silniční, tak v železniční dopravě, navazujících na hlavní evropské tahy tak, aby byla vytvořena větší atraktivita území pro zahraniční investory. Rozvoj informačních a telekomunikačních technologií jsou dalším základním prostředkem pro zvyšování technologické připravenosti regionů. S tím souvisí i otázka dobudování institucionální struktury veřejné správy, zlepšení vybavení ICT ve veřejném sektoru a zlepšení efektivnosti jeho fungování.

Klíčový faktor – lidské zdroje představují nejvýznamnější složku rozvojového potenciálu území. Lidské zdroje jsou zároveň vstupem do ekonomického transformačního procesu, zároveň ale i faktorem, který rozhoduje o využívání ostatních místních zdrojů regionu. Kvalifikovaná pracovní síla je proto klíčovým faktorem rozvoje regionu.

V poslední době vzrůstá snaha mobilizovat další vnitřní faktory rozvoje regionu, založené na mnohem vyšším a vědomém využívání existujících zdrojů z oblasti přírodního bohatství, kulturního dědictví a různých kulturních i technických památek v jednotlivých regionech. Toto je jednou z možností rozvoje regionů, které nejsou příliš ekonomicky výkonné, které překonaly restrukturalizaci socialistického výrobního zaměření, potýkají se s problémy v zemědělství, dopravní odlehlosti, značnou nezaměstnaností, nedostatečně kvalifikovanou pracovní silou, nízkou atraktivitou území pro zahraniční investory.

Podpora a rozvoj cestovního ruchu v takovýchto územích, snaha o zatraktivnění oblasti pro rekreaci, trávení volného času, kulinařské zážitky jsou cestou, jak přilákat turisty a do oblasti přinést tržby a pracovní příležitosti. Analýza vývoje odvětví cestovního ruchu provedená v příspěvku ukazuje jak silné stránky některých regionů, tak odhaluje i potřebu řešit podporu využívání vnitřních zdrojů v problémových a méně ekonomicky rozvinutých regionech.

Literatura

Dufek, J. – Minařík, B. 2010: Hodnocení rozvojového potenciálu krajů České republiky z hlediska lidských zdrojů. Brno: MZLU, 142 s. ISBN 978-80-7375-424-2

Franke, A. 2012. Zmírňování regionálních disparit prostřednictvím rozvoje cestovního ruchu. Praha: Wolters Kluwer ČR, 301 s. ISBN 978-80-7357-718-6

Freyer, W. 2009. Tourismus – Einführung in die Fremdenverkehrsökonomie. München: Oldenbourg, 9. vyd. 578 s., ISBN 978-3-486-58927-6

Kožiak, R. 2008. Zmierňovanie regionálnych disparít prostredníctvom regionálnej politiky. Univerzita Mateja Bela, EF v Banském Bystrici v spolupráci s OZ Ekonomika, 135 s. ISBN 978-80-8083-573-6

Strategie místního rozvoje ČR na období 2014 – 2020. Analýza vývojových tendencí a disparit disparity (2011). [online]. [cit. 2011/4/4] dostupný z <http://apl.czso.cz/pll/rocenka/rocenka.presmsocas>

Štyrský, J. – Šípek, J.: 2009. Geografie turismu Evropy a světa s důrazem na působení genia loci a zážitkovou turistiku. Hradec Králové: UHK Gaudeamus, 212 s., ISBN 978-80-7435-007-8

Wokoun, R. 2003. Česká regionální politika po vstupu ČR do EU. Praha: VŠE, 271 s., ISBN 80-245-0517-7

TOURISM INDUSTRY AS AN IMPORTANT ENDOGENOUS FACTOR OF THE DEVELOPMENT OF REGIONS

Summary

Regional policy belongs among important activities leading up to controlling and equalization of negative impacts of regional disparities and to finding endogenous sources for the development of regions. One of the important tools for reducing regional disparities is tourism industry that – with its positive social and economic impact in a region – becomes an important source of the growth of regional GDP, gross value added, and new job opportunities. These facts consequently influence also the growth of net disposable income of households and removing area and regional underdevelopment.

The main aim of this article is to describe the development of tourism industry in the Czech Republic from 2000 to 2011 and to project the impacts of the development into the CR NUTS III. The indicators characterizing tourism industry compare the number and the dynamics of change of mass accommodation facilities in the regions of the CR, the number of nights spent and the number of days spent in the regions in the monitored years. The article also deals with the share of tourism industry in the GDP, gross value added in the CR regions and its development in the monitored years.

The efforts to mobilize further internal factors of the region's development based on much greater and conscious use of the existing sources in the area of natural resources, cultural heritage and various cultural and technical monuments in individual regions have recently been increasing. This is one of the possibilities of the development of regions which do not perform very well economically, have

overcome the restructuring of socialistic production orientation, or which are facing problems in agriculture, transport remoteness, significant unemployment, insufficiently qualified labour force, and low attractiveness of the area for foreign investors.

Ing. Libuše Měrtlová, PhD.

Vysoká škola polytechnická Jihlava

Tolstého 16, 586 00

E – mail: mertlova@vspj.cz